

SA EXAM PAPERS

YOUR LEADING PAST YEAR EXAM PAPER
PORTAL

Visit SA Exam Papers

www.saexampapers.co.za

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

TSHIVENDA LUAMBO LWA HAYANI (HL)

BAMMBIRI LA VHUVHILI (P2)

2021

MARAGA: 80

TSHIFHINGA: Awara 2½

Bammbiri ǀli ǀi na masiatari a 27.

NDAELA NA MAFHUNGOTHANGELI

1. Ni humbelwa uri ni vhale siatari ili nga vhuronwane ni sa athu u fhindula mbudziso.
2. Ni songo vhuya na edzisa u vhala bammberi lothe. Tolani thebulu ya zwi re ngomu kha siatari la 4 ni swaye nomboro dza mbudziso dzo vhudziswa kha zwibveledzwa zwe na guda uno iwaha. Nga murahu ha izwo, vhalani mbudziso idzo ni nange dzine na tama u dzi fhindula.

3. Bammberi heli li na KHETHEKANYO THARU:

KHETHEKANYO YA A: Vhurendi	(30)
KHETHEKANYO YA B: Nganea KANA Folukulo	(25)
KHETHEKANYO YA C: Dirama	(25)

4. Fhindulani MBUDZISO THANU dzo fhelela: THARU kha KHETHEKANYO YA A, NTHIHI kha KHETHEKANYO YA B na NTHIHI kha KHETHEKANYO YA C nga ndila i tevhelaho:

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI

VHURENDI HO RANDELWAHO – Fhindulani mbudziso MBILI.
VHURENDI VHU SONGO RANDELWAHO – Mbudziso ya KHOMBEKHOMBE.

KHETHEKANYO YA B: NGANEA KANA FOLUKULO

Fhindulani mbudziso NTHIHI. I nga vha Nganea kana Folukulo.

KHETHEKANYO YA C: DIRAMA

Fhindulani mbudziso NTHIHI.

5. KUNANGELE KWA PHINDULO KHA KHETHEKANYO YA B (NGANEA kana FOLUKULO) NA YA C (DIRAMA):

- Fhindulani mbudziso FHEDZI dza kha nganea/folukulo na kha dirama dze na guda.
- Fhindulani MBUDZISO NDAPFU NTHIHI na MBUDZISO PFUFHI NTHIHI. Arali na fhindula mbudziso ndapfu kha KHETHEKANYO YA B, ni fanela u fhindula mbudziso pfufhi kha KHETHEKANYO YA C. Arali na fhindula mbudziso pfufhi kha KHETHEKANYO YA B, ni fanela u fhindula mbudziso ndapfu kha KHETHEKANYO YA C.
- Shumisani mutevhe wa u sedzulusa uri u ni thuse.

6. VHULAPFU HA PHINDULO

- Mbudziso ndapfu ya Vhurendi i tea u fhindulwa nga maipfi a u bva kha a 250 u ya kha a 300.
- Mbudziso ndapfu dza khethekanyo ya Nganea/Folukulo na ya Dirama dzi tea u fhindulwa nga maipfi a u bva kha a 400 u ya kha a 450.
- Vhulapfu ha phindulo dza mbudziso pfufhi vhu tea u langwa nga maraga dzo nekedzwaho/avhelwaho. Phindulo dza vhalingiwa dzi tea u pfufhifhadzwa dza dovha dza livhanywa.

7. Tevhedzani ndaela dzo nekedzwaho mathomoni a KHETHEKANYO INWE na INWE nga vhuronwane.

8. Nomborani phindulo dzanu kokotolo maelana na mutevhe wa u nombora wo shumiswaho kha ili bammbiri la mbudziso.

9. Thomani KHETHEKANYO INWE na INWE kha siatari LISWA.

10. Ndangatshifhinga yo anganywaho:

KHETHEKANYO YA A: I anganyelwa u swika kha minetse ya 40

KHETHEKANYO YA B: I anganyelwa u swika kha minetse ya 55

KHETHEKANYO YA C: I anganyelwa u swika kha minetse ya 55

11. Nwalani nga vhudele, nahone zwi vhaleaho.

THEBULU YA ZWI RE NGOMU

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI

Vhurendi ho randelwaho/vhonwaho: Fhindulani mbudziso MBILI DZINWE na DZINWE.

NOMBORO YA MBUDZISO	LUSHAKA LWA MBUDZISO	MARAGA	NOMBORO YA SIATARI
1. 'Mbilu i lilela u gavha'	Mbudziso ndapfu	10	6
2. 'Ri bva kule'	Mbudziso pfufhi	10	7
3. 'Ramaremisa!'	Mbudziso pfufhi	10	8
4. 'Mulondo wa lufu'	Mbudziso pfufhi	10	9

NA

Vhurendi vhu songo randelwaho/vhonwaho: Mbudziso ya KHOMBEKHOMBE

5. 'Tshidivhano'	Mbudziso pfufhi	10	10
------------------	-----------------	----	----

***PFESANI:** Fhindulani MBUDZISO NDAPFU NTHIHI na PFUFHI NTHIHI. Arali na fhindula mbudziso ndapfu kha KHETHEKANYO YA B, ni tea u fhindula MBUDZISO PFUFHI u bva kha KHETHEKANYO YA C. Kha KHETHEKANYO YA B na KHETHEKANYO YA C, fhindulani mbudziso nthihinthihi u bva kha KHETHEKANYO iwe na iwe.

KHETHEKANYO YA B: NGANEA/FOLUKUŁOO

NGANEA: Fhindulani mbudziso NTHIHI u bva kha NGANEA dzo randelwaho.

6. <i>Nandi ndi shenga?</i>	Mbudziso ndapfu	25	12
7. <i>Nandi ndi shenga?</i>	Mbudziso pfufhi	25	12
8. <i>Isha la Mitodzi</i>	Mbudziso ndapfu	25	15
9. <i>Isha la Mitodzi</i>	Mbudziso pfufhi	25	15

KANA

FOLUKUŁOO: Fhindulani mbudziso NTHIHI u bva kha FOLUKUŁOO yo randelwaho.

10. <i>Khuvhanganyo ya folukułoo</i>	Mbudziso ndapfu	25	18
11. <i>Khuvhanganyo ya folukułoo</i>	Mbudziso pfufhi	25	19

KHETHEKANYO YA C: DIRAMA

Fhindulani mbudziso NTHIHI fhedzi u bva kha dirama dzo randelwaho.

12. <i>U lema hu fhira u lotshelwa</i>	Mbudziso ndapfu	25	22
13. <i>U lema hu fhira u lotshelwa</i>	Mbudziso pfufhi	25	22
14. <i>Tshilwavhusiku</i>	Mbudziso ndapfu	25	25
15. <i>Tshilwavhusiku</i>	Mbudziso pfufhi	25	25

***PFESANI:** Kha KHETHEKANYO YA B na YA C, fhindulani MBUDZISO NDAPFU NTHIHI na MBUDZISO PFUFHI NTHIHI. A ni lavhelelwi u fhindula mbudziso MBILI ndapfu kana mbudziso MBILI pfufhi.

MUTEVHE WA U SEDZULUSA

Shumisani uyu mutevhe wa u sedzulusa uri ni vhe na vhuṭanzi ha uri no fhindula tshivhalo tsho teaho tsha mbudziso nga u vhea luswayo afho ho teaho:

KHETHEKANYO YA	NOMBORO DZA MBUDZISO	TSHIVHALO TSHA MBUDZISO DZO TEAHO U FHINDULWA	LUSWAYO (✓)
A: VHURENDI (Vhurendi ho randelwaho/vhonwaho)	1–4	2	
A: VHURENDI (Vhurendi vhu songo randelwaho/vhonwaho)	5	1	
B: NGANEA/FOLUKUḶOO (Mbudziso ndapfu kana Mbudziso pfufhi)	6–11	1	
C: DIRAMA (Mbudziso ndapfu kana Mbudziso pfufhi)	12–15	1	
<p>*PFESANI: Kha KHETHEKANYO YA B na YA C, ni tea u vha na vhuṭanzi ha uri no fhindula mbudziso NDAPFU NTHIHI na PFUFHI NTHIHI. A ni tei u fhindula mbudziso ndapfu MBILI kana mbudziso pfufhi MBILI.</p>			

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI**VHURENDI HO RANDELWAHO/VHONWAHO**

Fhindulani mbudziso MBILI dziṅwe na dziṅwe kha NṅA dzo vhudziswaho.

MBUDZISO YA 1: VHURENDI – MBUDZISO NDAPFU

Vhalani tshirendo itshi nga vhuronwane ni kone u fhindula mbudziso i tevhelaho.

MBILU I LILELA U GAVHA – WMR Sigwavhulimu

1	Mbilu i ḍuḍumela i sa fhidzi,
2	I lingedza u gavha madzanga a shango,
3	Ya thenisa muya-vhuthu
4	Nga u u nyalisa vhuṅungu-phatho.
5	Mbilu sa miri ya deme.
6	I lwedzanaho u gavha tshilidzi tsha ḍuvha,
7	Kha i vhanyuludze tserekanywa dza madzanga a shango
8	I lilele u gavha Tshilidzi tshidzo ya muya.
9	Mbilu yo pinikwa vhupulini ha ṅama,
10	I vhalavhala yo lianela ḍinzwini,
11	Mbilu sa ḍongololo yo katana kha muḍifho wa shango
12	I ḍo kundwa u swikisa mulaedza wa tshidzo.

Musi murendi a tshi ṅwala tshirendo u vha a na zwine zwa mu kwama, zwi nga vha zwi takadzaho, zwi vhavhaho kana zwi pfisaho vhuṅungu zwine zwa langa nyelelo ya maipfi tshirendoni tshawe.

Nga maipfi a u bva kha a 250 u swika kha a 300, ṅwalani maanea ni tshi sengulusa ṅḍila ine murendi a shumisa ngayo mutevhetsindo u bvisela khagala mudi/ḷimudi ḷa wa tshirendo itshi.

[10]

MBUDZISO YA 2: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshirendo itshi nga vhuronwane uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi tevhelaho.

RI BVA KULE – NM Musehane

- 1 Mugumoni wa shango la vhushayandivho,
 2 Ro phuphudzika ra vhuya ra tutuwa,
 3 Ro tekateka nalo ri tshi toda ndivho,
 4 Ra thunyuwa lo no ri kovhelela,
 5 Vha tshi vhona ri fhano,
 6 Ri bva kule ha mashango.
- 7 Henengei vhubvani vhu sa sii muthu,
 8 Ro pikanyedza zwi tshi hata,
 9 Phanda tshedza tsha taidza,
 10 Ra vha na fulufhelo la u swika,
 11 Ra lavhelela zwivhuya ro zwondolola,
 12 Henefho nyawedzo ya vhutshilo ra lindela.
- 13 Muhuyu u tshi sala u tshi anwa mahuyu,
 14 Goni li tshi sala li tshi fhufha malegelegeni,
 15 Makole o vhalo o vhonevho.
 16 Ndi tshifhinga tshi elaho zwothe,
 17 Ni si welewele tshifhinga ni songo divha,
 18 Ngauri zwi bva kule.
- 19 Muthu a tshi sala a tshi pfi vhone,
 20 Shango li tshi dalafhala la tswukuluwa,
 21 Ndi tshifhinga tsha zwothe zwi tshilaho,
 22 Zwothe zwi bva kule,
 23 Vhutshilo hashu ho ralo-vho,
 24 Ni si dipofudze matu no ruda.

- 2.1 Tshirendo itshi ndi tsha lushaka-de? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 2.2 Ndi zwifhio zwine murendi a tama u zwi bvedza nga mitaladzi/vese dza 3 na 4?
 'Ro tekateka ... ri kovhelela' (2)
- 2.3 Ndi figara-de ya muambo ine murendi a i shumisa kha mutaladzi/vese ya 16? Sumbedzani uri i khou bvedza zwifhio afho he ya shuma. (2)

- 2.4 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une murendi a tama u u bveledza nga tshirendo itshi? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 2.5 Ni humbula uri zwine murendi a khou amba kha ndima/tshitanza tsha 4 ndi ngoho?
Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- [10]

MBUDZISO YA 3: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshirendo itshi nga vhuronwane uri ni ḁo kona u fhindula mbudziso dzi tevhelaho.

RAMAREMISA – Z Mutsila

- 1 Kha vha ntshetele ṅanga Vho-Nyamuofhe
2 Ndi yo u lidza tshikona Thononda;
3 Ngauri arali zwi zwone zwauri mativha o xa;
4 Ramaremisa u yo dzhena Luaname.
5 Pa-Haa! Pa-Haa! Haa!
6 Ndi lufhalafhala lu lila Tshivhungululu;
7 Lu vhidza Vhambedzi dzithavhani.
- 8 Tsho swika hafha maḁaliana,
9 U dzhena vhukoma Luaname;
10 Ahee! Mahwasane u a vhanga;
11 Ahee! Mahwasane u a vhanga;
12 U ri vhukoma a vhu dzheni Mpuna
13 Ligegise o beba vhatuka
14 Ko-kaa! Ko-kaa! Ko-kaa!
- 15 Ndi tshigidi tsha Thilivhali
16 Migodini ya Gondeni
17 Ni vha litshe Vharonga vha ḁo fhela
18 Nga dzinnda mishashani,
19 U a ipfa naa Mutulagole?
20 I a divhitha Mukumbani;
21 Khosi ndi Ramaremisa.

- 3.1 Tshirendo itshi ndi tsha lushaka-ḁe? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 3.2 Ndi zwifhio zwine murendi a tama u zwi bveledza nga mitaladzi/vese dza 3 na 4?
'Ngauri arali ... dzhena Luaname.' (2)

- 3.3 Ndi figara-de ya muambo ine murendi a i shumisa kha mitaladzi/vese ya 6 na ya 7? Sumbudzani uri dzi khou bveledza zwifhio afho he dza shuma. (2)
- 3.4 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une murendi a tama u u bveledza nga tshirendo itshi? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 3.5 Ni a tendelana na na kuitele kwa mvelele yo ṅaniwaho zwi tshi kwama kuḍadzelwe kwa mativha tshirendoni itshi? (2)
- Tikedzani phindulo yaṅu. (2)

[10]

MBUDZISO YA 4: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshirendo itshi nga vhuronwane uri ni ḍo kona u fhindula mbudziso dzi tevhelaho.

MULONDO WA LUFU – WMR Sigwavhulimu

- 1 Mimuya ya vhatu vho felaho tshipfundamuyani tsha Kitwe,
2 Sa buluvhutsi la tshikegulu,
3 I vhimbila miedzini ya Rhodesia,
4 I ṅoda haya hu orotshelaho vhothe vho kundwaho.
- 5 Mukumo mulondoni wa Kitwe,
6 Ndi thabelo i si na vhuelo,
7 Thabelo ya vhanna vho imaho nga huswi
8 U gwa malasha a u dzingadza mimuya yo guguvhalaho.
- 9 Rothe ro denengedzwa nga Tshanda tshi si na vhuelo;
10 Tshanda tshi tshidzaho nga u tevhula
11 Phangami na tsalamurahu,
12 Lwondoni lwa khunyeledzo ya Mulayo.
- 13 Khombo yo ni welaho a i tinywi.
14 Ndi u dihanedza ha u begwa,
15 Tshine ra lilela a si lufu lwanu,
16 Ndi vhutungu na tshengelo ye na i pfa.

- 4.1 Tshirendo itshi ndi tsha lushaka-de? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 4.2 Ndi zwifhio zwine murendi a tama u zwi bveledza nga mitaladzi/vese dza 3 na 4?

'I vhimbila miedzini ya Rhodesia,
I ṅoda haya hu orotshelaho vhothe vho kundwaho.' (2)

- 4.3 Ndi thikho/thodea/thekhiniki ifhio ya vhurendi ine murendi a i shumisa kha mutaladzi/vese 10? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 4.4 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une murendi a tama u u bveledza nga tshirendo itshi? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 4.5 Ni a tendelana na na kuvhonele kwa murendi ku re kha tshitanza/ndima ya 3? Tikedzani phindulo yaṅu nga mbuno MBILI. (2)
- [10]

NA

VHURENDI VHU SONGO RANDELWAHO/VHONWAHO (MBUDZISO YA KHOMBEKHOMBE)

MBUDZISO YA 5: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshirendo itshi nga vhuronwane uri ni ḁo kona u fhindula mbudziso dzi tevhelaho.

TSHIDIVHANO – MA Nemapate

- 1 Ndi tshinyadza vhapfumandivho,
- 2 Tsha pfumisa vha shayaho ndivho,
- 3 Tsha vha tama nga matongo othe,
- 4 Ndi lihokohoko kha vho talifhaho.
- 5 Vhaiti vhatsho ri divhe,
- 6 Matshelo tshi ḁo ri khukhunya,
- 7 Tsha ri budula tsha ri budukanya,
- 8 Hu hone tsho rafha na maṁo.
- 9 Ndi tshidivhano tshitandamaano,
- 10 Muduhulu wa malisambilu,
- 11 Mubebwa nga vhotalingwana
- 12 Mutali a laho kaiwe.
- 13 Vhashumi vhatsho, ḁuvha li a ḁa.
- 14 Tshi ḁo ri tana sa zwiṁaniwa ṁanoni,
- 15 Ra aṁama milomo tsho shanduka,
- 16 Tshi tshi na mbona na ndivha.

17	Tshi do devhea nga zwiseo tsha ganama,
18	Ra kundwa na u tshi sengisa.
19	Musi ro dzhena makwekweni atsho,
20	Tsha fhedza nga u rwa tshi tshi sendedza.
21	A tshi mbumbundwi a si tshimbundwa,
22	A tshi gumiwi a si mugumo.
23	Ndi senenga, ndi vengo.
24	A tshi swuriwi a si khobvu.
25	Ndi khwiṅe u sendela kule natsho.

- 5.1 Ndi figara-de ya muambo ine murendi a i shumisa kha mitaladzi/vese ya 1 na ya 2? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 5.2 Sedzulusani mutaladzi/vese ya 4 hune murendi a shumisa ipfi 'lihokohoko.' Talutshedzani ndeme ya ipfi ilo afho he la shumiswa. (2)
- 5.3 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une murendi a tama u u bveledza nga tshirendo itshi? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 5.4 Sedzani mutaladzi/vese ya 7: 'Tsha ri ... buḍukanya'.
Murendi u shumisa thikho/thodea/thekheniki ifhio ya vhurendi? Dovahani ni bwisele khagala uri ndi ngani a tshi i shumisa nga u ralo. (2)
- 5.5 Nga kuvhonele kwaṅu, ni a ima na na zwine murendi a khou amba kha mitaladzi/vese ya 24 na ya 25? Tikedzani phindulo yaṅu nga mbuno MBILI. (2)

[10]

ṬHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 30

KHETHEKANYO YA B: NGANEA/FOLUKUŁOO

Fhindulani mbudziso NTHIHI i bvaho kha nganea kana folukułoo ye na guda FHEDZI.

NGANEA***NANDI NDI SHENGA?* – NE Sigogo**

Fhindulani MBUDZISO YA 6 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 7 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 6: *NANDI NDI SHENGA?* – MBUDZISO NDAPFU

Khudano ndi iinwe ya thodea khulwane kha bugu ya nganea ine arali ya sa bviselwa khagala zwavhudi, mafhungo a bugu a a rothola.

No disendeka nga likumedzwa ili, sengulusani ndila ine muñwali a shumisa ngayo vhaanewa/vhabvumbedzwa u bveledza khudano buguni iyi.

Vhulapfu ha maanea anu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450.

[25]

MBUDZISO YA 7: *NANDI NDI SHENGA?* – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipida tsha mafhungo tshi bvaho buguni iyi uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi no tshi tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHA A

Vho-Mboneni avha muthusi vho mbo di kotamuluwa fhalu hune vha khou swiela hone vha ima vha sedza avha Vho-Ana matoni.

'Vho-Ana! Vho-Ana! A thi ri vhone vho vha vhona, a thi ri vhone vho vha vho ima suthuni la muomva vha tshi khou tielela uri hu khou bvelela mini ngeno?'

Vhone vha funa nga maanda u thetshesela mafhungo a midini ya vhañwe. Hone 5
vhone hafhu vha songo vha muhura wa fhanu namusi? Zwino izwo u bva kale vho vha vha tshi di dzulela u tola zwa henefha? Nne vha songo nnyita wa hanwani ho swaho nga lunonya lini. Vhone kha vha vhudzise vhone vhañe Vho-Madilaga vha tshi vhuya.'

Vho-Mmboneni vha mbo di kotama vha isa phanda na luswielo lwavho. Vho Anna 10
vha tshi vhona zwo ralo, vha thoma u semana.

'Xaxaaee! Atshi! Naa muthu we a tou kungulusa magwadi a tshi bva henengei kulekule ha hawe nga u singila o da u funza rine vhañe vha shango?

Ai! Ai! Ai! Vho no bva makandani vha vho ri kanda vha tshi ri vhona. Ndi tou 15
vhudzisa uri ndi vhonny vhalu vha mulovha nda vha ndo tshinya? Nne ndi khou tou tutsa u amba ha vhana vha tshikolo. Vha khou ri a tho ngo zwi vhona uri ndi Vho-Luvhani na lila shenga lavho? Ndi khou dzumbiwa mini? Vha tshi da fhanu vho ri wana, vha do di dovha vha tuwa vha ri sia ro di tou khege henefhano.'

Vha re Vho-Mmboneni vho mbo di dzhena nduni vha vala. Vha tshi pfa ngei nnda ndadzi i tshi tou thathaba, vha mbo di vulela radio ya ita phosho lwe vha si tsha dovha vha pfa zwa nnda. Na vhona vhalala vha mbo di humela ngei mutani vha di isa phanda na u nuna. 20

Sa izwi a li rumaho u tsha halo, a tshi di dovha a ruma na u kovhela halo, na leneli divha li do kovhela. Musi Vho-Madilaga vha tshi vhuya, vha wana avha Vho-Ana vha tshi khou imeledza mbudzi dzavho henefho khoroni ya mudi wavho. 25

Vho-Madilaga vha tsa vha tshi ri vha vule vothi uri goloi yavho i kone u dzhena hayani. Vha tshi lumelisa Vho-Ana, Vho-Ana vha si fhindle tshithu. Zwenezwo zwo ralo, vhalala vha bvumisa goloi yavho vha i paka giratshini, vha dovha vha vala vothi. Mathina hezwi la gethe lo vulea avha vha tshi kha di paka goloi zwibudzana zwivhili zwa Vho-Ana, zwo vha zwo dzhena. Vho-Madilaga na u zwi vhona vha si zwi vhona. 30

Zwone u dzhena zwa vha zwi tshi khou yela ngei ho lalaho mmbwa dza Vho-Madilaga. Yowee, mmbwa dzi tshi zwi vhona dze hm! Zwibudzana zwa thoma u gidima, mmbwa dze nazwo. Vho-Ana vha tshi ri matosha, vha vhona uri zwine zwa khou gidimedzwa ndi zwibudzana zwavho. Hezwo vho tou nga vho dzhenwa.

[Ndima ya 9]

- 7.1 Ndi tshipida tshifhio tsha puloto tshi tanwaho nga mafhungo aya? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 7.2 No no vhalala mafhungo aya a re afho ntha, ni vhona Vho-Ana vho tanwa sa muanewa-de? Tikedzani phindulo yanu nga mbuno MBILI. (2)
- 7.3 Ndi lushaka lufhio lwa khudano lu sumbedzwaho mafhungoni a re afho ntha? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 7.4 Siangane na fhethuvhupo zwi tutuwedza hani vhudifari ha Vho-Ana mafhungoni e na vhalala? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 7.5 Sumbedzani hune Vho-Ana na Vho-Mmboneni vha fhambana hone ro sedza vhudifari na matshiliso afho mafhungoni e na vhalala. (2)
- 7.6 Nga mafhungo a nganea iyi, ndi ufhio mulaedza muhulwane une muniwali a toda u u rumela kha vhavhali? (2)
- 7.7 Mudzedze wa tshifhinga wo vha na thuthuwedzo-de kha u ya ha vhabebi vha Tshifhiwa ngei Germany musa a tshi ya u ambara? (2)
- 7.8 Mafhungo a musa Vho-Luvhani vha tshi pfulutshela ngei Bulugwane na vhana vhavho zwo thusedza hani mathakheni a bugu iyi? Tikedzani nga mbuno MBILI dzi pfallaho. (2)

- 7.9 Ndi ufhio muhumbulo une muniwali a toda u u bvedza nga u tana Vho-Maambavhaniwe buguni iyi? (2)
- 7.10 U kondelela ha Vho-Luvhani zwi thusedza hani u anetshela zwa phanda musu bugu i tshi fhela? Tikedzani phindulo yanu nga mbuno MBILI dzi pfalaho. (2)
- 7.11 Ni vhona kutshilele kwa Vho-Mainganya sa makhadzi wa ha Madilaga ku tshi tangedzea? Tikedzani phindulo yanu nga mbuno MBILI dzi pfalaho. (2)
- 7.12 Ndi zwifhio zwe na vha ni tshi nga ita arali ho vha hu inwi Vho-Madilaga no wana vhathu vha tshi khou bwela mishonga khoroni ya muḏi wanu? Bulani mbuno THARU. (3)
- [25]

ISHA LA MITODZI – NE Phaswana

Fhindulani MBUDZISO YA 8 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 9 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 8: ISHA LA MITODZI – MBUDZISO NDAPFU

Khudano ndi inwe ya thodea khulwane kha bugu ya ngea ine arali ya sa bviselwa khagala zwavhudi, mafhungo a bugu a a rothola.

No disendeka nga likumedzwa ili, sengulusani ndila ine muwali a shumisa ngayo vhaanewa/vhabvumbedzwa u bvedza khudano buguni iyi.

Vhulapfu ha maanea anu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450.

[25]

MBUDZISO YA 9: ISHA LA MITODZI – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipida tshi tevhelaho tsho bviswaho buguni iyi uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi no tshi tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHA B

'Khaladzi, ni tshi vhona ro dzula ro rali, ndi nga vhanga la uri mulovha hezwi la ni siho, rine ro do delwa nga khotsi anu. Saizwi mukalaha ni tshi vha divha, vha ri thurudza rothe hafha. Muvegulu vho ita na u lila lu khaulaho na mbilu. Hei, vho amba zwitshakatshaka zwinzhi havho muthu. Fhedzi tsemano i khou diswa nge vha vhona dzikhadi dze ra vha rumela dza thambo ya hoyu munyanya wanu. 5

Zwino kha vhone tshi no dina ndi uri a vha divhi uri tshelede ya lumalo i do bva lini. Kha vhone khadi ndi luwalo lwa uri vhatu havha vhavhili vho malana vho fhedza. A vha zwi divhi zwauri tshelede ya lumalo i do bva nga murahu. Khaladzi, ngoho mukalaha ndo wana vho ntula ndoma. Na u dzula fhasi a vho ngo vhuya vha tenda na u dzula. Zwino rine ri khou ambela uri musi mutshato wa vhoiwe u sa athu u vha hone, ro tea u ya u divhadza mukalaha uri hu khou bvelela mini. Zwa sa ralo, munyanyani vha nga si de; hafhu ni tshi vha divha khotsi anu.' 10

Maria a ri a tshi vhudzisa uri mukalaha matsina a vho ngo divhadziwa nga ha vhakwasha na vhone ndila na, muvegulu vha vha vhone vhane vha mu fhindula. 'Ri sa vha divhadze hani ngeno vhe vhone khotsi anu? Matsina we a bvisa ipfi la uri no tendelwa, nahone nzudzanyo dza munyanya nga dzi itiwe, a si vhone mukalaha? Naa inwi ni ri vha la muthu hu kha di vha na tshine wa dzula navho wa amba tsha pfumba; musadzi houla ane vha dzula nae ndi ene ane a khou vha khamedzela kha haya mafhungo. Ndi u toda tshelede fhedzi hezwi. O mbo di vhona uri arali mukalaha vha ralo vha da, rine ri do mbo di ri gwama tyaka, vha tuwa-ha nalo vha ya henengei hune vha dzula hone vha i tutura yothe tshelede! 15 20

A thi ri nne ndo vha bebela riwana ane vha enda vha tshi ri ndi khou la tshelede yawe ya dzekiso! Arali nahone ndi tshi khou i la ndo nyelisa! Ndi seiwa nda vhudzwa vhubwa na vhuguluvhe nga iwe une wa khou tshotsholika nalo; ngeno wo shavha vhana vha tshi kha di tou vha vhutshetshe! U do vha tambudza hoyo musadzi; zwino nne ndi khou ri kha riwananga vho swika bagasititshi! Hai, musadzi ha bebeli muwe!

25

'Mme anga zwino zwa u semana ndi zwani? Hi, a thi ri fhungo li naka hone u ambiwa nandi khaladzi. Nne ndi a tenda uri mukalaha vha nga vha vho da vha disa tsemano. Fhedzi vhone mme anga vho tea u kondelela; vha ri vho ri alusa ra vha vhangafha zwo vha zwi sa vhavhi? Hafhu khotsi anga vho tuwa fhanu mudini na u amba ndi sa athu na u kona.'

30

[Ndimba ya 4]

- 9.1 Ndi tshipida tshifhio tsha puloto tshi tanwaho nga mafhungo aya? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 9.2 No no vhala mafhungo aya a re afho ntha, ni vhona Vho-Denga vho tanwa sa muanewa-de? Tikedzani phindulo yanu nga mbuno MBILI. (2)
- 9.3 Ndi lushaka lufhio lwa khudano lu sumbedzwaho mafhungoni a re afho ntha? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 9.4 Siangane na fhethuvhupo zwi tutuwedza hani vhudifari ha Vho-Denga mafhungoni e na vhala? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 9.5 Sumbedzani hune Vho-Denga na Maria vha fhambanaho hone ro sedza vhudifari na matshilisano afho mafhungoni e na vhala? (2)
- 9.6 Nga mafhungo a nganea iyi ndi ufhio mulaedza une muwali a toda u u rumela kha vhavhali? (2)
- 9.7 Mudzedze wa tshifhinga wo vha na thuthuwedzo-de kha u tuwa ha Aifheli na Maria musi vha tshi ya ha dokotela ngei Musina? (2)
- 9.8 Mafhungo a musi Rotondwa na Musatondwa vha tshi isa phanda na u funana ngei yunivesithi zwo thusedza hani mathakheni a bugu iyi? Tikedzani nga mbuno MBILI dzi pfalaho. (2)
- 9.9 Ndi ufhio muhumbulo wa muwali u diswaho nga u bveledza Vho Aifheli sa mubvumbedzwa buguni iyi? (2)
- 9.10 U sa tangedza ha Vho-Loshani mafhungo a u funana ha Rotondwa na Musatondwa zwi thusedza hani u anetshelela zwa phanda musi bugu i tshi fhela? Tikedzani phindulo yanu nga mbuno MBILI dzi pfalaho. (2)

- 9.11 Ni vhona kutshilele kwa Maria ku tshi t̃anganedzea? Tikedzani phindulo yaṅu nga mbuno MBILI dzi p̃falaho. (2)
- 9.12 Ndi zwifhio zwe na vha ni tshi nga ita arali ho vha hu inwi Rotondwa no zwi wanulusa uri ni khou andana na khaladzi aṅu? Bulani mbuno THARU. (3)
[25]

KANA

FOLUKULO

KHUVHANGANYO YA FOLUKULO – RV Tshikovhi

Fhindulani MBUDZISO YA 10 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 11 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 10: *KHUVHANGANYO YA FOLUKULO – MBUDZISO NDAPFU*

Khudano ndi inwe ya thodea khulwane kha bugu ya folukulo ine arali ya sa bviselwa khagala zwavhudi, mafhungo a bugu a a rothola.

No disendeka nga likumedzwa ili, sengulusani ndila ine muriwali a shumisa ngayo vhaanewa/vhabvumbedzwa u bvedza khudano nga mafhungo a wanalaho kha:

TSHIBVELEDZWA TSHA C: Lungano

'Kudele kwa lufu'

NA

TSHIBVELEDZWA TSHA D: Tshikhodo

'Thovhela Muthuhathoriwi Rambu

Vhulapfu ha maanea anu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450.

[25]

MBUDZISO YA 11: KHUVHANGANYO YA FOLUKULOO – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani mafhungo a tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA E**VHATUKANA VHA NO SHANDUKA – RV Tshikovhi**

Salungano! Salungano!

Vhasidzana vha toda u divha nga zwa hafha mudini. Vho mangala muḁi wa hone u tshi tou vha vhukati ha daka lihulu. Vha isa phanda na u sedza vha wana hu na kuḁwe kudu kune kwa vha kulē na dziḁwe nḁu. Vha tutshela hone. Vha tshi swika vha wana hu tshi dzula muvhuda. Vha tshi ri vha shavhe kha muḁi wa muvhuda, 5
muvhuda wa ri: 'Ni songo ofha, ndi muḁwe wa vhanna vhanu.' Havha vhasidzana zwa vha mangadza, fhedzi vha si tsha amba tshithu vha humela kha vhanna vhavho vha swika vha fhiwa zwiliwa zwa nama fhedzi vha la. Duvha lo no kovhela vhalā vhanna vha ri vha khou ya u toda zwiliwa, vha do tavhanya vha vhuya. Vhasidzana vha onesana na vhanna vhavho. Vhasidzana vha sala vha tshi la nama fhedzi ngauri 10
ho vha hu si na vhuswa. Vhathu vha hone vho vha vha tshi tshila nga nama fhedzi. Havha vhanna vho vha vha tshi thoma vha fhira nga ha muvhuda vha otsha nama vha la vha konou tuwa. Zwino vho vha vha tshi ri vha sa athu u tuwa vha thoma vha imba luimbo vha tshi thusiwa nga muvhuda uri vha konou shanduka vha vha phukha dza daka dzine dza vha ndau. Havha vhanna vha ri vho fhedza vha thoma u 15
imba:

Maḁoni dendela dendela dendela!

A vhuya maḁoni dendela!

Zwana zwa hone a zwi na maḁo!

A vhuya maḁoni dendela!

Zwi nga tevhela magonyane!

A vhuya maḁoni dendela!

Gusilili kwindi kwindi kwindi!

Hezwi vho no fhedza u imbelela vha dovha vha shanduka vha vha dzindau. Vha tuwa u yo zwima dziḁwe phukha. Vha tshi vhuya nga maḁautsha vha dovha vha 25
imbelela. Muvhuda wa imba navho uri vha kone u dovha vha vhe vhathu. Muvhuda arali wa sa imba navho vha nga si shanduke vha dovha vha vha vhathu. Hezwi vho zwi ita duvha liḁwe na liḁwe u swika miḁwedzi miraru i tshi fhela.

Vhasidzana vho vha vho no tou hangwa na hayani, vho vha vha tshi khou takalela dziḁnama. Vho vha vho no tou khwatha vho no vha vhangafha. Muvhuda wa divha 30
uri tshifhinga tsha vhasidzana tsho swika saizwi vho vha vho no khwatha. Muvhuda wa lindela duvha li tshi kovhela havhala vhanna vha tuwa vho no vha dzindau sa nga maduvha. Muvhuda wa gidimela kha dzinnḁu dze dza vha dzi tshi edela vhalā vhasidzana wa khokhonya. Vhalā vhasidzana vha tshi vula wa ri: 'Vhoiwe vhasidzana ngauri zwino no no khwatha, no no vha tsini na u liwa. Nde ndi ni 35
vhudze ngauri ndi khou ni pfela vhuḁungu na zwauri ni vhana vha musanda. Ro pfa u pfi khotsi aḁu a vha khakheli muthu.'

[Masiatari a 33–34]

- 11.1 Lungano lwo newaho afha nthanda ndi lwa lushaka lufhio? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 11.2 Mafhungo a u shanduka ha vhatukana vha tshi vha ndau a khou tana tshipida tshifhio tsha puloto? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 11.3 Muvhuda wo olwa sa muanewa wa mvumbo-de afho mafhungoni a lungano ulu? (2)
- 11.4 Mudi u re vhukati ha daka u thusedza hani u anetshela zwa phanda kha mafhungo a lungano ulwu? Talutshedzani. (2)
- 11.5 Muanetsheli u tama ri tshi guda mini nga lungano ulwu? (2)
- 11.6 Ni vhona vhaanewa vha tevhelaho vho imela vhatu-de kha vhutshilo ha duvha liwe na liwe? (1)
- 11.6.1 Vhasidzana (1)
- 11.6.2 Vhatukana (1)
- 11.6.3 Muvhuda (1)
- 11.7 Arali o vha e inwi vhamusanda, no vha ni tshi do itani u bva kha dandetande ili? Tikedzani phindulo yanu nga mbuno MBILI. (2)

NA

TSHIBVELEDZWA TSHA F: VHURENDI HA SIALALA (TSHIKHODO)

TSHIKOVHI – VR Tshikovhi

- 1 Tshikovhi tsha u kovha thole;
 2 Tshi sa kovhi ndilo ya vhuswa!
 3 Makanga la Nyankovhela
 4 La kovhela u late mbado,
 5 Vhusiku ndi dada li a la.
- 6 Ndi vha Ha Ramutanda mukavha makhwitha,
 7 U sa kavhi maniwe manoni.
 8 Ndi vha Ha Nyamuri munaka-pheto!
 9 U sa naki u vhadhiwa lufo!

- 10 Ndi vha Ha Ralukukwe ndi a tahala,
 11 Vha sala vha tshi lala fhasi na vhana.
 12 Ndi mulinda thavha,
 13 U linda milenzhe ya vhana.
- 14 Ndou dza Ha Masevhe!
 15 Vha Tshinauli tshi re Mungadi!
 16 Matefu tsha isa Nzhelele Mutangaomani!
 17 Vha re na nzhele ya u lunzhedza vhulungu,
 18 A si na nzhele u a fhaladza!

[Siatari la 136]

- 11.8 Neni thalutshedzo ya ipfi 'thole' sa zwe la shumisiswa zwone kha mutaladzi/vese ya 1. Sumbedzani na ndeme yalo afho he la shumiswa. (2)
- 11.9 Kha mitaladzi/vese ya 4 na ya 5, hu na murero. Zwino inwi u nwaleni nga ndila yoneyone, ni dovhe ni nee na thalutshedzo yawo. (2)
- 11.10 Mutaladzi/Vese ya 2 i tana hani mvumbo ya lushaka lwa ha Tshikovhi? Talutshedzani. (2)
- 11.11 Ndi ufho muhumbulo muhulwane u bveledzwaho nga ndima/tshitanza tsha vhuvhili? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 11.12 Ni a tendelana na na kuhumbulele kwa murendi kwo bveledzwaho nga mitaladzi/vese dza 12–13 zwi tshi yelana na mvelele ya Tshivenda?
 'Ndi ... vhana.'
 Tikedzani phindulo yanu. (2)

[25]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 25

KHETHEKANYO YA C: DIRAMA

Fhindulani mbudziso NTHIHI i bvaho kha dirama ye na guda FHEDZI.

U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA – IP Demana

Fhindulani MBUDZISO YA 12 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 13 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 12: U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA – MBUDZISO NDAPFU

Muñwali wa dirama u vha e na zwe zwa mu dzikusa lune a pfa a tshi tama u pfukisela milaedza iyo kha vhavhali.

No disendeka nga likumedzwa ili, sengulusani ndila ine muñwali a shumisa ngayo vhatambi u bveledza milaedza ine a tama u i pfukisela kha vhavhali.

Vhulapfu ha maanea anu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450.

[25]

MBUDZISO YA 13: U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipida tshi tevhelaho tsho bviswaho buguni iyi uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

TSHIBVELEDZWA TSHA G

VHO-NEFEFE:	Uyu wa musidzana, ha, vhone mbebo i a kunda muthu tshinwe tshifhinga.	
VHO-LATANI:	Kha hu ri zwenezwi mbamulovha a tshi vhudziswa tshunwahaya a sokou tu! Vha tshi tou vha a mu kaidza ene a mbo di zwi sala zwi tshi vhonwa. Ndi hafha masiari hu tshi vho bvelela zwe nda talutshedza.	5
VHO-NEFEFE:	Hoo!	
VHO-LATANI:	Na mushumo wawe hoyu riwana a u khou tshimbila zwavhudi lini. A thi humbuli uri na bugu a nga vha a tshi vula. Ngazwo ndo vhona zwo tea uri ndi tou da ri vhone ri eletshedzane.	10
VHO-NEFEFE:	Ndi a ni pfa Latani. (<i>Vha thoma vhe hwii ... !</i>) Manzhi ndi do sala ndi tshi dzudzanya, fhedzi ene ndi fanela u mu vhudzisa mbudziso nthihi na mbili ni tshe hone. (<i>Vha lidza kudilogo, ha dzhena Khwathisani. U swika a tumba fhasi a losha.</i>)	
VHO-NEFEFE:	U ngafhi Mashudu?	15
KHWATHISANI:	O dzula khishini na mme awe.	

VHO-NEFEFE:	Mu vhidzeni a de fhanu nga u tavhanya.	
KHWATHISANI:	Lo kovhela vphirisipala!	
VHO-LATANI:	Lo kovhela Khwathisani, hu ita hani? No fanela u vha ni tshi khou vhala vhukuma.	20
KHWATHISANI:	(A tshi khou tuwa) Ndi khou sokou lwa nazwo vphirisipala. (Hu dzhena Mashudu)	
VHO-NEFEFE:	Avha vha re afha u a vha divha naa?	
MASHUDU:	Ndi a vha divha.	
VHO-NEFEFE:	Zwino wo no vha lumelisa kale naa?	25
MASHUDU:	Hai, ndo tou hangwa.	
VHO-NEFEFE:	Mulandu ndi mini u sa iti mishumo ya tshikolo ngei tshikoloni? (Vha tshi sumbedza u dinalea. Vho no ima nga milenzhe zwino.)	
MASHUDU:	(O no tshuwa na u tetemela hu vho vhone). Ndi a ... ndi ... ndi a ... a ... ita baba. Ndo tou ... ndo ... ndo ... ndo tou hangwa luthihi ... luvhili fhedzi .. hai .. hai nandi baba. A thi tsha do dovha. (U vho lila.)	30
VHO-NEFEFE:	(Vho no fara mboma) O lemala nga maanda hoyu iwana Vho-Latani, fhedzi u do tangana na nne arali a kha di vha hafhano nduni yanga. Vhuhulu hu do bvelela zwe nda vha ndi songo diimisela u ita zwone hafhano mudini. Ndi do thetshela dzhele nga iwe arali u tshi tou pfa u ambelwa. Thumbudzi ya thumbudzi yeneyi. (Vha thoma u mu rwa. A vha tsha londa na hune vha rwa. Vho-Latani vho no sokou dzhuru! Ene vho mu itani?) Bvela nda!	35
MASHUDU:	(A tshi khou shavha a tshi bva). Mmawe, mmawe ndi hone ndo fa!	40
VHO-LATANI:	A thi tsha do dzulesa hezwino na nne. Ri do vhone. Ndi a fhulufhela o zwi pfa hoyu hezwino. Vha songo tsha dovha vha mu rwa.	45
VHO-NEFEFE:	A ro ngo tsha vhuya ra amba nga iwambo wa havha vathu vha sa pfi. Ndi zwone, ri do vhone zwavhudi liiwe divha. (Vha a bva.)	

[Luta lwa III, Bono la 3]

- 13.1 Kha mafungo e na vhala afho ntha, ndi mini tshine tsha khou vhangha khudano vhukati ha Mashudu na Vho-Nefefe? (2)
- 13.2 Mafhungoni e na vhala afho ntha, Khwathisani u olwa sa mutambi wa mvumbo-de? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 13.3 Vhalani mutaladzi: 'Uyu wa musidzana ... tshiwe tshifhinga.'
- Sumbedzani uri mafungo aya a thusedza hani u anetshetshela zwa phanda mafhungoni a dirama iyi. (2)

- 13.4 Talutshedzani aironi ya dirama ine muñwali a i tana mafhungoni a dirama iyi. (2)
- 13.5 Vhupo ha tshikhuwani hu na thuthuwedzo-de kha zwe zwa bvelela kha Mashudu magumoni a dirama iyi. (2)
- 13.6 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une muñwali vha tama u u bveledza nga dirama iyi? Tikedzani phindulo yañu. (3)
- 13.7 Talutshedzani hune Vho-Nefefe na Vho-Laṭani vha fana hone, no sedza kutshilele ku tanwaho mafhungoni a dirama iyi. Khwathisedzani nga mbuno MBILI. (2)
- 13.8 Ndi ifho ndivho ya muñwali ya u shumisa Vho-Ludwevha sa mutambi diramani iyi? Tikedzani phindulo yañu. (3)
- 13.9 Sedzani mutaladzi: (*Vha thoma ... dzhuru!*)
Talutshedzani uri ndi ngani muñwali a tshi shumisa ndango ya tshiteidzhi nga ndila heyi. (2)
- 13.10 U ya nga kuvhonele kwanu, ni vhona tsheo ine Vho-Laṭani vha i dzhia ya u vhudza Vho-Nefefe nga ha kutshilele kwa Mashudu kwa tshikoloni i ya ndeme? Tikedzani phindulo yañu nga mbuno THARU. (3)
- 13.11 Nga mbuno MBILI, talutshedzani zwine na nga sasaladza nga kutshilele na kuitele kwa Vho-Marita ku taniwaho mafhungoni a dirama iyi. (2)

[25]

TSHILWAVHUSIKU – TT Mudau

Fhindulani MBUDZISO YA 14 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 15 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 14: TSHILWAVHUSIKU – MBUDZISO NDAPFU

Muñwali wa ñirama u vha a na zwe zwa mu kwama lune a pfa a tshi tama u pfukisela milaedza iyo kha vhavhali.

No ñisendeka nga likumedzwa ili, sengulusani ndila ine muñwali a shumisa ngayo vhatambi u bveledza milaedza ine a tama u i pfukisela kha vhavhali.

Vhulapfu ha maanea anu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450.

[25]

MBUDZISO YA 15: TSHILWAVHUSIKU – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipida tshi tevhelaho tsho bviswaho buguni iyi uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo ñisendekaho khatsho.

TSHIBVELEDZWA TSHA H

LEDIA:	Arali Luka wanga a sa vhaiwi nga muya wanga; ndi mini tshi khanikhaho mbilu ya khotsi a vhananga?	
LUKA:	Ledia, thetshesela nne munna wau. Ndi ri a hu na tshi dinaho. Hele ñuvha li tou vha ñando. Ndi lone li rithaho mbilu yanga. Tavhanya u mmbidzele muñe wanga ngauri hu na zwine nda tama u nyetula nae. (<i>Ledia u bva a tshi tou dzinginyea.</i>)	5
LUKA:	Vhukuma tshifhinga tshi tou nga tshi khou dadamala hu si na tshi no itwa. Tshidini mbilu yanga i khou swa nga u vhona uyo Derek hu si na tshine a bveledza. Arali a ñi ñana u katwa nga vhuduthwa, nne na Schoeman mathina ri do mu thudzela kule. Ndi vhuñanzi, masimu ashu a fanela u noniswa; nahone kupida kwe ra ñewa kwone kwo no sekenesa. Hele shango a si la muthu, ndi li no toñwa nga muthu, shango ndi la Mudzimu! Muñwe na muñwe u ñirandela yawe ndima nga nungo dze a ukhuthelwa dzone tsikoni. (<i>Hu dzhena Kolie a tshi tou pesukana.</i>)	10
LUKA:	(<i>U gavha Kolie.</i>) Ho tshinyalani ñwananga?	
KOLIE:	(<i>A tshi femeleka.</i>) Ho dzhena kafir yo sera ñarata. Kafir i fhano ha hashu.	
LUKA:	Izwi a u khou zwifha? (<i>Hu dzhena oubaas Piet.</i>) Ndi mini mukalaha? Khezwi wo fara danda?	20
PIET:	A si danda. Ndi tshiruvhu. Ndo fara inwe thuri yo tshota yo ña u tswa khuhu dzila dzine Ledia a ñi gungula uri dzi khou fhela. Nazwino ndo no ñi seisana nayo heyo thuri. Ida u vhone. (<i>Hu dzhena Ledia.</i>)	

LEDIA:	Iwe Luka u nga tenda Oubaas Piet a tshi dida u ^{la} n ^{wana} a t ^o dou 25 vhulaha?
LUKA:	Ndi n ^{wana} , ndi muthu?
LEDIA:	Ee, ndi n ^{wana} , ndi n ^{wana} wa muthu. Na u tshinya ho ngo tshinya.
LUKA:	A si iwe ane wa t ^w ela u gungula nga khuhu dzau. T ^h oho yau 30 mathina a i shumi. Ndo d ⁱ u vhudza uri u musadzi. Naa wa dovha wa imelela mbava wo i fara nga lwayo?
LEDIA:	A si mbava lini. Mbava a i tswi ma ^t oni a v ^h athu. Ndi n ^{wana} hou ^{la} .
LUKA:	E,e,e,e! U khou khakha. A si v ^h athu hav ^h ala. V ^h othe ndi phukha! U khou vhuya wa vhona vha tshi nga ri ⁿ e?
LEDIA:	Ndi v ^h ashumeli v ^h ashu. 35
LUKA:	A thi ambi havha v ^h ane na n ⁿ e ra t ^w a navho. Bvela kule hanga ndi sa do u livhala! (<i>Ledia u a bva.</i>) (<i>Hu dzhena Piet na u^{la} mutukana.</i>)
PIET:	Khei thuri ye nda fara. Ndo no d ⁱ seisana nayo. Samboko asitshi, i 40 tanzwe malofha i nge ri ⁿ e; fhedzi u songo vhulaha.
LUKA:	(<i>U tangedza samboko.</i>) Ndi iwe nnyi, mmbudze?
MUTUKANA:	Mphelekedzeni.

[Lu^{ta} II, Bono II]

- 15.1 Kha mafhungo e na v^hala afho ntha, ndi mini tshine tsha khou v^hanga 2
khu^dano v^hukati ha M^phelekedzeni na Oubaas Piet?
- 15.2 Mafhungoni e na v^hala afho ntha, Kolie u olwa sa mutambi wa mvumbo- 2
de? Tikedzani phindulo yaⁿu.
- 15.3 Vhalani mutaladzi 12–13: 'He^li shango ... Mudzimu.'
Sumbedzani uri mafhungo aya a thusedza hani u anetshetshela zwa phan^da 2
mafhungoni a dⁱrama iyi.
- 15.4 T^alutshedzani aironi ya dⁱrama ine muⁿwali a i t^ana mafhungoni a dⁱrama 2
iyi.
- 15.5 Vhupo ha Swongozwi ho nonaho ho v^ha na t^huthuwedzo-de kha zwe zwa 2
bvelela kha maforotereke magumoni a dⁱrama iyi?
- 15.6 Ndi uf^hio muhumbulo muhulwane une muⁿwali v^ha tama u u bveledza 3
nga dⁱrama iyi? Tikedzani phindulo yaⁿu.
- 15.7 T^alutshedzani hune Luka na Oubaas Piet v^ha fana hone, no sedza 2
kutshilele ku t^anwaho mafhungoni a dⁱrama iyi. Khwa^thisedzani nga
mbuno MBILI.

- 15.8 Ndi ifho ndivho ya muṅwali ya u shumisa Mphelekedzeni sa mutambi ḍiramani iyi? Tikedzani phindulo yaṅu. (3)
- 15.9 Sedzani mutaladzi: (*A tshi femeleka.*)
Ṭalutshedzani uri ndi ngani muṅwali a tshi shumisa ndango ya tshiteidzhi nga ṅdila heyi. (2)
- 15.10 U ya nga kuvhonele kwanu, ni vhona tsheo ine Ledia a i dzhia ya u kaidza Luka na Oubaas Piet i ya ndeme? Tikedzani phindulo yaṅu nga mbuno THARU. (3)
- 15.11 Nga mbuno MBILI, ṭalutshedzani zwine na nga sasaladza nga kutshilele na kuitele kwa maforotereke ku ṭaniwaho mafhungoni a ḍirama iyi. (2)
[25]

ṬHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 25
MARAGAGUṬE: 80